

مدرسه شایسته

با نگاهی به اسناد تحولی تعلیم و تربیت

دکتر فرخ لقا رئیس دانا

متخصص تعلیم و تربیت

تصویرگر: سید میثم موسوی

علوم تجربی، علوم اجتماعی و فرهنگی، علوم اقتصادی و حرفه‌ای، علوم انسانی و ارتباطات، و هنر و زیباشناسی دم‌خور شوند و به اقتضای برنامه درسی خود در هر یک از این دروس تجربه کسب کنند و راه‌های عمل به آموخته‌ها را یاد بگیرند. آن‌ها باید پس از آموزش‌های لازم در هر جلسه، در هر پایه و در هر دوره بتوانند در حد خود به ابتکارات و خلاقیت‌های ذهنی خویش کیفیت ببخشند و هر چند اندک، به تناسب وضع موجود خود، به تولید علم بپردازند. آن‌ها در مدرسه باید یاد بگیرند که وقت خود را فقط صرف آشنایی با دانش و تجربه‌های موجود علمی نکنند، بلکه توانمندی بهره‌گیری از علم و دانش موجود برای خلق علم و دانش جدید را عادت یادگیری خود قرار دهند.

وظیفه بزرگ مدرسه این است که فارغ‌التحصیلانی توانمند در کار، آشنا با حرفه‌ها، آگاه از نیازها و توانمندی‌های خود، نکته‌سنج درباره نوع انتخاب عمل آینده خویش و آشنا با منطق و استدلال انتخاب عمل را تحویل جامعه دهد.

مدرسه نهاد و مرکزی است برای تربیت نونهالان کشور در جهت توانمندی برای بهبود کیفیت زندگی خود و انسان‌های دیگر. به عبارت دیگر، مدرسه جایگاه آینده‌ساز فرد و جامعه است. مدرسه جایی است که پیوسته افراد تحت تعلیم و تربیت را از وضع موجود به سوی وضع مطلوب هدایت و رهبری می‌کند. وضع مطلوب همان معیارها و ارزش‌هایی هستند که برنامه‌ریزان آموزشی و درسی در اسناد تحول تعلیم و تربیت وضع کرده‌اند و چون وضع مطلوب چراغ راه مسیر به سوی زندگی پاک و منزه است، مدرسه جای یادگیری است؛ یادگیری آنچه باید و آنچه برای سن و وضعیت و شرایط یادگیرنده مناسب و مساعد است. در مدرسه، یادگیرنده‌ها متناسب با سن و پایه و دوره تحصیلی که در آن درس می‌خوانند، باید به شایستگی‌های لازم دست یابند، باید استعدادهای بالقوه و فطری و خدادادی آن‌ها شکوفا شود، باید با آداب شایسته زندگی آشنا شوند و آن‌ها را کسب کنند، باید به اندازه لازم با علم و دانش متناسب با وضعیت خود آشنا شوند و با مقدمات علوم مختلف، اعم از ریاضیات، ادبیات،

جامعه سالم و صالح در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی

برای اینکه مدرسه بتواند به رسالت رهبری خویش به خوبی عمل کند، باید مدیر و کارکنان آن، به ویژه معلمان، به مأموریت‌های محوله خویش به خوبی مسلط باشند و برای انجام مأموریت‌های سرنوشت‌ساز به توانمندی‌های لازم مجهز شوند. یکی از مهم‌ترین ابزارهای تجهیز، مطالعه و بررسی دقیق اسناد تحول و ادراک عمیق هدف‌ها، مفاهیم، اصول، رویکردها و راهبردهای شایسته هر وضعیتی است تا بتوان برای رساندن و رسیدن دانش‌آموز به مرتبه شایسته مورد انتظار برنامه‌ریزی کرد.

نکته قابل توجه این است که دانش‌آموزان نه تنها در دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی از نظر سن و آگاهی و دانش و اطلاعات و استعداد و ظرفیت یادگیری با یکدیگر تفاوت دارند، بلکه حتی در یک کلاس درس نیز همه دانش‌آموزان، اگرچه شباهت‌های بسیار با هم دارند، از نظر توانمندی یادگیری و نیز علاقه و انگیزه یادگیری با هم متفاوت‌اند. بنابراین، معلم کلاس درس و نیز مدرسه پیوسته باید با توجه دقیق به تفاوت‌های چندگانه دانش‌آموزان، یادگیری هر یک را به خوبی رصد و مدیریت کنند.

مطالعه اسناد تحول نشان می‌دهد که یکی از هدف‌های مهم تربیت در برنامه‌های جدید آموزشی و تربیتی، ضمن توجه به اهمیت تربیت فردی، نگاه و رویکرد کلان به سوی ایجاد جامعه‌ای صالح است که بدون شک از مشارکت جمعی افراد تربیت‌شده شکل می‌گیرد. لذا آگاهی از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های جامعه سالم و صالح، اهم آموختنی‌های مجریان برنامه‌های درسی و سکان‌داران کشتی تعلیم و تربیت است.

جامعه سالم و صالح و شایسته نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، آن چنان که در اسناد بالادستی آمده است، جامعه‌ای است که دارای این ویژگی‌ها است:

وظیفه بزرگ
مدرسه این
است که
فارغ‌التحصیلانی
توانمند در کار،
آشنا با حرفه‌ها،
آگاه از نیازها و
توانمندی‌های
خود، نکته‌سنج
در باره نوع
انتخاب عمل
آینده خویش و
آشنا با منطق و
استدلال انتخاب
عمل را تحویل
جامعه دهد

۱ افراد جامعه به یکتایی خداوند باور دارند و معتقدند که او خالق همه هستی است و بازگشت همه نیز به سوی اوست. کریم و رحیم است، بخشنده و مهربان است، خواستار خوب بودن و کردار نیک انسان‌هاست، در همه حال می‌تواند یاری کننده باشد؛ اگر انسان از او با خلوص نیت یاری بطلبد و راه منجر به خشنودی او را برگزیند. هدایت‌گر انسان است؛ اگر انسان بتواند ارتباط خود با او را به خوبی و درستی برقرار کند و نیز اگر سعی کند خودش را خوب بشناسد و به فطرت و استعدادهای خدادادی خود افتخار کند و به آن راضی باشد و در جهت شکوفا کردن استعدادهای ذاتی‌اش به اندازه کافی تلاش کند. در عین حال که در جامعه صالح، همه افراد در فرایند کوشش و تلاش خود برای زندگی، باید به طبیعت توجه کافی داشته باشند، همه هستی طبیعی را مخلوق خدا بدانند، در حفظ و نگهداری منابع زیستی و طبیعی بکوشند و محیط‌زیست خود و انسان‌های دیگر را تمیز و پاکیزه نگه دارند و از اتلاف انرژی طبیعی و مصنوعی چون آب و برق، گاز و... و تخریب زمین و آب و هوا و جنگل جلوگیری کنند و با موجودات غیرانسانی طبیعت، یعنی با همه حیوانات و نباتات روی زمین، مهربان باشند و از آن‌ها به صورت بهینه برای زنده ماندن و زندگی کردن بهره بگیرند. در چنین جامعه‌ای است که خدای بزرگ همیشه با آن‌ها مهربان است، اگر آن‌ها با انسان‌های دیگر مخلوق خدا مهربان باشند، غمخوار آن‌ها باشند و در شادی یکدیگر هم شریک شوند.

خدای بزرگ همیشه یار و یاور آن‌هاست، اگر در کار و تلاش جمعی شرکت کنند و از موفقیت دیگران خوشحال شوند و با همه هم‌نوعان خود، از افراد خانواده گرفته تا همسایه‌ها، دوستان و فامیل، هم‌کلاسی‌ها، هم‌مدرسه‌ای‌ها و همکاران و... همدلی داشته باشند و به موقع و به نحوی شایسته امر به معروف و نهی از منکر کنند.

۴ در جامعه صالح، همه افراد کار مشخصی انجام می‌دهند که در عمل به آن مهارت لازم را کسب کرده‌اند.

در چنین جامعه‌ای انجام کار شرافت دارد و بی‌کاری و تن‌پروری پسندیده نیست. نکته مهم اینکه درست انجام دادن کار و مهارت در انجام آن، برای همه عادت است. در چنین جامعه‌ای، تنبلی، مسامحه، وقت‌گذرانی، اسراف و سمبل کاری جایی ندارد.

تصور همگان چنین است که جامعه جای اعمال آموخته‌ها و بهره‌گیری از دانش و بینش و نگرش کسب شده است و مشارکت در کارهای اجتماعی و انجام ماهرانه کارها به صورت فردی، جمعی و گروهی موجبات پیشرفت جامعه و در نتیجه رفاه فردی و خانوادگی را فراهم می‌کند.

۲ افراد جامعه صالح افرادی متفکر، مبتکر، نوآور، مشارکت‌جو، خلاق و در عین حال پرسشگر و نقادند. به علاوه، در همه برهه‌های زمانی نسبت به موقعیت خود و دیگران و پدیده‌ها و واقعیات محیط خود حساس، کاوشگر و کنجکاوند. برای هر واقعه به دنبال یافتن منطق کار و چند و چونی و چرایی آن هستند و روابط علت و معلولی را جست‌وجو می‌کنند. افرادی جامعه صالح را به وجود می‌آورند که برای انجام هر کار از قوه تعقل خویش به خوبی بهره بگیرند و بهترین گزینه کاری نسبت به موقعیت‌ها و شرایط را برگزینند. افرادی که بتوانند بی‌طرفانه قضاوت کنند، همه اعمال و کارهای خود را در بوته سنجش قرار دهند و نتایج خوب و بد کار خود را پیوسته ارزیابی کنند و در عین حال نسبت به چگون و چرایی وقایع جامعه خود نیز حساس باشند، علت‌ها را جست‌وجو کنند، قضاوت‌های خود را بر مبنای معیارهای درست و دور از غرض شخصی پایه‌ریزی کنند و با تعمق در کارها، روش‌ها و راهبردها، به پیش‌بینی وقایع بپردازند و از حوادث و پیامدهای ناشایست و ناگوار در حد ممکن پیشگیری کنند.

۵ در جامعه صالح، اخلاق و رعایت مسائل اخلاقی، توجه و تمسک به ارزش‌های دینی و معنوی حرف اول را می‌زند.

درست است که انجام دادن درست کارها در مرحله عمل به آموخته‌ها بسیار مهم است، اما مهم‌تر از آن انتخاب کار درست است که در آن انتخاب، اخلاق سهمی عمده دارد. رعایت نظم و انضباط، قانون‌مداری، رعایت عدل و انصاف، رعایت استقلال رأی و آزادی دیگران، احترام به غیر در هر سطح و هر گروه، مسئولیت‌پذیری و احساس تعهد نسبت به وظیفه و تکلیف فردی، تعاون و همکاری، سهم کارپذیری و رعایت ظرفیت و توانمندی کار دیگران، قناعت و دوری از زیاده‌خواهی و اسراف، حفظ منابع مادی و معنوی، همراه با دینداری و تمسک به آداب و احکام بایسته دینی، کمک به هم‌نوعان و نیازمندان، وطن‌دوستی، نوع‌دوستی، طرفداری از صلح و ایجاد آرامش و در عین حال برخورداری از ظرفیت‌های ایثار، مقابله با دشمن و مهاجم، حفظ ناموس فردی، خانوادگی و کشوری و بسیاری از ارزش‌های ارزشمند دیگر، همه و همه از ویژگی‌های مهم افرادی است که در جامعه‌ای صالح زندگی می‌کنند و نه تنها در حفظ جامعه صالح خود می‌کوشند و از تلاش لازم دریغ نمی‌کنند، بلکه خواهان و خواستار ایجاد جامعه صالح جهانی‌اند و برای آن تبلیغ می‌کنند.

۳ افراد جامعه صالح علاوه بر بهره‌مندی از ایمان و باورهای درست و بهره‌گیری بهینه از تفکر و تعقل، افرادی آگاه و آشنا به علم و اهمیت و ضرورت گسترش علم و دانش بشری هستند و راه‌های بهره‌گیری درست از تجربه‌های انباشته بشری را می‌شناسند و در موقعیت‌های متفاوت هم علم‌آموزی می‌کنند و هم به خوبی می‌توانند از آموخته‌های علمی در کار و حرفه و اعمال روزمره زندگی استفاده کنند. آن‌ها به اندازه کافی از دانش و روش علوم گوناگون آگاهی دارند، نقش، اهمیت و ضرورت شناسایی پدیده‌های علمی را به خوبی می‌شناسند، از کارهای دانش‌پژوهان و دانشمندان و نقش آن‌ها در بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها آگاه‌اند و چگونگی استفاده درست از دستاوردهای آن‌ها را می‌دانند.

* منبع

مبانی نظری نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی. ۱۳۹۰. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.